

Kauslunde-Gamborg Lokalhistoriske Arkiv 2004



**Kauslunde-Gamborg
Brugsforening**

**Arkivets Adresse: Assensvej 179
Åbningstid: Hver tirsdag kl. 19.00-21.30
eller efter aftale**

ISSN: 1399-1620

Kauslunde-Gamborg Brugsforening

I 1866 fik Danmark sin første brugsforening i Thisted. Starten blev mødt med stor modstand fra byens handlende, da ca. 100 arbejdsmænd og håndværkere med pastor Hans Christian Sonne i spidsen tog initiativet.

Det engelske forbillede

Sonne havde fået ideen fra England, hvor 28 fattige vævere i Rochdale oprettede verdens første brugsforening. Han lagde ud med avisartikler i "Thisted Amtstidende", som redegjorde for virksomheden i Rochdale og dens medlemmer. Her betragtede man ikke medlemmerne blot som kunder, men som kooperatører, i Danmark kaldet andelsmedlemmer. I formålsparagraffen hed det at: "Fremskaffe billigere varer af bedre kvaliteter, samt en form for overskudsdeling" I Rochdale begyndte man med 5 varegrupper: Hvedemel, havregryn, smør, sukker og tællelys.

I Thisted var det lidt anderledes; men ikke meget større: Brød, ost, klipfisk, Sct.Croix sukker, kaffe, soda, tørv - men ingen brændevin.

Andelsbevægelsens betydning

Tidligt i 1800-tallet var industrien begyndt at vokse og i århundredets sidste halvdel tog det fart. Udviklingen i landbruget gik lige så stærkt med økonomisk støtte fra landbosparekasser og kreditforeninger. En væsentlig faktor i landbrugets fremgang var andelsbevægelsen.

Industrialiseringen, som var muliggjort af en lang række opfindelser og tekniske fremskridt i enevældens tid, fik stor nytte af liberalismen, som fik sin start ved grundlovens gennemførelse. Liberalismen betød økonomisk frihed med selvregulering gennem fri konkurrence. Men i det lange løb viste det sig, at den havde en række svagheder. Teorien var, at fuldstændig frihed for kapitalen ville give den største produktion samt de mest afbalancerede forhold i samfundet. Lige så rigtigt det første er, lige så forkert viste det andet sig at være.

Den uhæmmede frihed skabte nemlig ikke balance. Samlingen af store mængder arbejdere i byerne gav de kummerlige og fattige forhold vi kender i det meste af 1800-årene. Det skabte modstand mod liberalismen i store dele af befolkningen, og førte til andre former for økonomiske bevægelser bl.a. andelsbevægelsen.

Det skulle vise sig at andelsbrugsforeninger førte til økonomiske gevinster for medlemmerne. Antallet af nye brugsforeninger landet over voksede støt, og da de små brugser endnu eksisterede var tallet oppe på i alt 1450 på landsplan.

Kauslunde-Gamborg Brugsforening åbner

Middelfart Venstreblad bragte onsdag d. 10. Januar 1900 følgende meddelelse: "Beboerne i Kauslunde og Gamborg Sogne agter at oprette en Brugsforening ved Kauslunde Holdeplads". Og videre samme Avis d. 21. marts 1901: " Alle, som have Interesse for Oprettelsen af en Brugsforening for Kauslunde, Gamborg og Omegn, indbydes til Møde i Gamborg Øvelseshus Onsdag den 27. Marts Kl. 7 Eftmd. hvor en Mand, som er godt kendt med Brugsforeninger, har lovet at komme til Stede for at give Oplysninger om Sagen. Særlig indbydes de, der har tegnet sig på en tidligere ombåren Liste, for at tage endelig Bestemmelse om sagen". Og i oktober 1901: "Kauslunde og Gamborg Brugsforening åbner sit Udsalg fredag d. 11. oktober 1901."

Brugsen var startet og fik til huse i en nyopført ejendom på hjørnet af Kauslundevej og Heimdalsvej. Lokaliteterne var af beskedent omfang og bygningen rummede en mindre uddelerbolig.

Den første uddeler var Joh. Kristensen fra Trend, 39 år gl. og uddannet i kolonial- og grovvarehandel. Senere fulgte flere bl.a. uddeler Alfred Svendsen, som i en lang årrække frem til sin død i 1955 havde sit virke i Kauslunde.

Brugsen i Kauslunde fik som andre landet over økonomisk succes, og måtte med jævne mellemrum udvide og ombygge. Vi bringer her billeder fra de tre bygningsperioder. I 1987 besluttede bestyrelsen at nedlægge brugsen. Det skete som i andre egne af landet p.g.a. konkurrence fra store butiks- og indkøbscentre. Hele den historie kender vist alle. Andre prøvede i samme lokaliteter at drive købmands-handel - men uden held.

En epoke var slut, og der blev lukket og slukket.

Ove Birkekær Poulsen



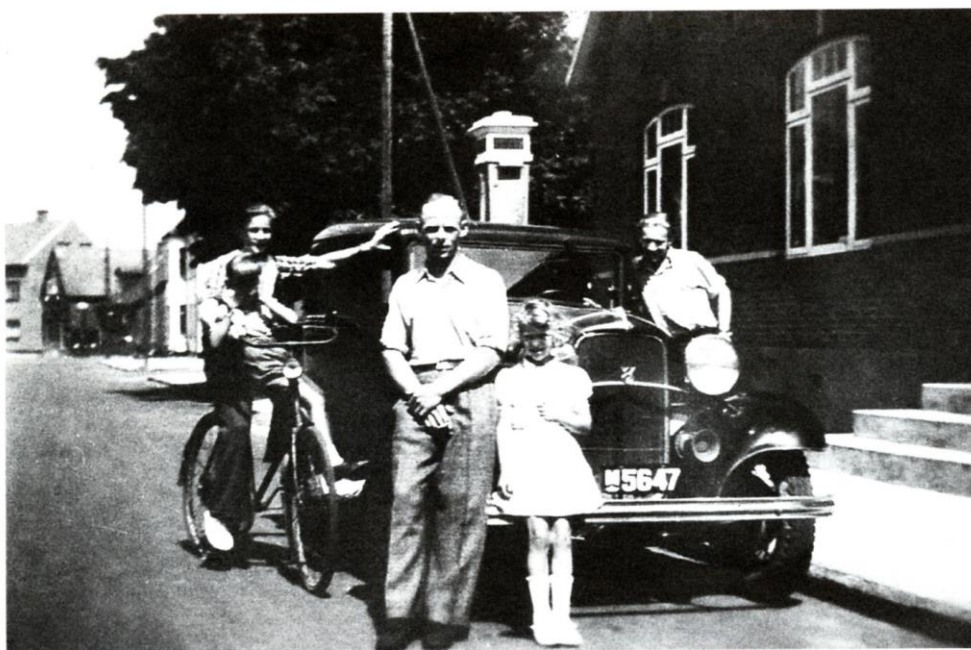
Kauslunde-Gamborg Brugsforening ca. 1905.



Kauslunde-Gamborg Brugsforening ca. 1920.



Kauslunde-Gamborg Brugsforening ca. 1938. Forrest ses uddeler Alfred Svendsen og Frida Svendsen.



Alfred Svendsens bil foran brugsen - ca. 1946. På cykel Harry og Erling Svendsen. Foran bilen Gunnar Rasmussen. Desuden ses Ingelise Petersen og Jørgen Jensen.

I Kauslunde-Gamborg lokalhistoriske Arkiv findes 4 forhandlingsprotokoller fra Kauslunde-Gamborg Brugsforening. Den første fra 1901-1918. Tre andre fra perioden 1955-1987. Hvor findes protokollerne fra 1918-1955? Arkivet er meget interesseret i at få dem.

Da Ove Birkekær Poulsen i 2001 skrev sin artikel om brugsforeningen havde han desværre ikke den gamle protokol, eftersom den lå gemt i en stor uregistreret aflevering, og de to protokoller 1955-84 har arkivet først fået indleveret for nylig.

Som følge deraf et efterskrift med nogle af de hændelser, der skete de første 18 år i Kauslunde-Gamborg Brugsforenings beståen, samt enkelte uddrag af protokollerne fra 1955 til 1987.

Ifølge forhandlingsprotokollen 1901-1918:

Den 15. April 1901 konstituerede den nyvalgte bestyrelse for Kauslunde-Gamborg Brugsforening sig ved et møde og valgte Gmd. S.P. Jespersen, Gamborg som formand og bager Vilh. Friis, Kauslunde som næstformand. Øvrige medlemmer af bestyrelsen var Kristian Andersen, Svenstrup, Lars Poulsen, Voldby og Hans Andersen, Vibygaard.

Man vedtog enstemmigt at opfordre Lærer Hasseriis, Gamborg til at modtage pladsen som regnskabsfører. (Det job havde han i over 25 år).

Ved møde den 20. april blev udarbejdet udkast til love og det blev overdraget lærerne Tveskov, Kauslunde og Hasseriis, Gamborg at gennemgå lovene og affatte dem sprogligt.

Den 26. April blev byggeudvalget med Kristoffer Nielsen, Ejstrupgård som formand overdraget opgaven med at indhente tilbud og opføre "Bygningerne efter bedste skjønd". Jorden var forinden købt af Lensgreve Wedell for 75 øre pr. alen².

Byggeriet finansieredes ved lån optaget i Vends m.fl. Herreders Landbo-Spare-og Laanekasse i Nr. Aaby til en rente på 4½ % og med pant i ejendommen.

29. juni blev der underskrevet kontrakt med uddeler Johan Kristensen, Trend, der samtidig betalte kr. 500,- af den fordrede kaution. De underskrevne love for brugsen indsendtes til Birkekontoret. (Vedellsborg Birk)

I september 1901 vedtog man at indmelde brugsforeningen i Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger, FDB - og i oktober 1901 åbnede udsalget.

I 1903 blev indlagt telefon og den første ændring af butikken blev foretaget. Det vedtoges, at medlemmer ved brug af foreningens telefon skulle betale 20 øre og ikke medlemmer 25 øre for en samtale.

I 1904 blev varesortimentet udvidet med støbegods og cement, mens et forslag om salg af trælast blev nedstemt.

I 1905 overtog fabrikant Vilh. Friis formandsposten i bestyrelsen, og stationsmester Jensen valgtes til næstformand. Forretningen gik tilsyneladende godt og i 1906 vedtog bestyrelsen at udbetale overskud for 1904-1905 med 6%.

Måske foranlediget heraf foreslog formanden ved generalforsamlingen 6. november 1909 at brugsen blev udmeldt af FDB. Dette blev dog forkastet med 65 stemmer imod 40. Fabrikant Friis nedlagde herefter sit mandat som formand og udtrådte af bestyrelsen.

Søren P. Jespersen, Gamborg blev herefter genvalgt som formand.

I 1907 blev Søren Christoffersen fra Thise ansat som ny uddeler.

7. november 1910 vedtog bestyrelsen at udvide bygningerne, men forslaget blev forkastet ved generalforsamlingen den 15. Nov. 1910.

16. maj 1911 blev gdm. N.C. Poulsen indvalgt i bestyrelsen, og ved den efterfølgende konstituering blev han valgt som formand. N. C. Poulsen blev derefter indvalgt i kredsbestyrelsen og senere i 1937 valgt som formand og direktør for Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger

Ved generalforsamling maj 1912 blev forslaget om tilbygning endelig vedtaget og byggeriet igangsat. I november samme år godkendte generalforsamlingen at installere lys i brugsens lokaler, samt at installationen skulle foretages af smed Mortensen for 340 kr.

Overskud for årene 1911-12-13 blev udbetalt med 8%

I oktober 1913 blev uddeler Søren Kristoffersen opsagt med med 3 mdr. varsel gældende fra 1. november 1913 og i januar 1914 blev uddeler A. Vindeballe, Flødstrup antaget som ny uddeler for Kauslunde-Gamborg Brugsforening med tiltrædelse 1. April 1914.

I 1914 bemyndiges formanden til at købe en mindre kakkelovn til kontoret

I 1915 vedtoges at købe kul og briketter i så stort omfang som oplag-ringspladsen tillader. Ligeledes at regulere priserne på mel og reb op og prisen på fedt ned. Udsalgsprisen på fodtøj skulle reguleres og røgtobakspriserne forhøjes foreløbig med 10 øre pr. $\frac{1}{2}$ kg.

Varelageret blev omassureret til 30.000 kr. og man besluttede at lukke butikken kl. 7 daglig, dog ikke de sidste 14 dage før jul, hvor lukketiden er kl. 8 og 9.

I 1916: Et forslag om en mindre tilbygning (veranda) blev godkendt.

Dividenden er steget år for år og udgjorde i 1917-18 10%, mens resten af overskuddet blev henlagt på en prisfaldskonto. Desuden vedtoges med alle stemmer imod 1, at brugsforeningen blev ind-meldt i Andelsbanken i Middelfart.

Brugsforeningen var i mange år med skiftende uddelere et aktivt centrum i byens liv. Ved uddeler A. Vindeballes fratræden 1935 ansattes Alfred Svendsen, der ved sin død i 1955 afløstes af sønnen Harry Svendsen.

I 1960 blev forretningen ombygget og ændret til selvbetjeningsbutik.

I 1965 blev Kristian Christensen ansat som uddeler og i 1972 Eigil Bjerregaard.

Den sidste uddeler i Kauslunde-Gamborg Brugsforening blev Mar-tin Lorentsen, der kom i 1976.

For at gøre forretningen tidssvarende blev i 1975 anlagt parkerings-plads på DSB's areal og et par år efter blev benzinanlægget på Kauslundevej flyttet hertil. I 1979 blev den sidste store om- og til-bygning foretaget. Indgangen til butikken blev flyttet til Heim-dalsvej og der kom nye moderne kassesluser. Men alle tiltag var for-gæves.

Året 2003

Der er blevet arbejdet intenst i arkivet i det forløbne år for at få de uregistrerede bunker gjort mindre, hvilket bevirkede at vi måtte købe nye reoler for at få plads til flere arkivkasser med ordnede arkivalier.

I forbindelse med "Arkivernes dag" d. 8. nov. holdt vi åbent hus og havde lavet en udstilling over forskellige ting, der kom ind under emnet "Kroppen i lyst og nød". Men pladsen i kælderen sætter sine begrænsninger. Heldigvis er Heldagsskolen så venlige at låne os en stue, så vi kan servere kaffe og få en snak med vore gæster.

Som supplement til årets medlemsfolder har vi i arkivet lavet en planche med flere fotos fra Kauslunde-Gamborg Brugsforening.

Har man adgang til Internettet, så prøv at gå ind på arkivets hjemmeside, adressen er: <http://home1.stofanet.dk/essv/arkiv>

Her orienteres om hvad og hvornår der sker noget i arkivet. Ligeledes kan formandens beretning læses på dette sted.

Årets generalforsamling afholdes d. 14. april kl. 19 i arkivet. Efter generalforsamlingen er der kaffe og foredrag af Jørgen Lorenzen om cirkusklovne. Jørgen Lorenzen er søn af Tove og Laurits Petersen. Laurits Petersen var førstelærer ved Skrillinge skole. Jørgen Lorenzen er i dag lektor ved Randers Statsskole.

Tak til arkivforeningens medlemmer for jeres støtte til Kauslunde-Gamborg lokalhistoriske Arkiv. I meget velkomne i arkivet, her serveres stadig byens bedste og billigste kaffe med hjemmebag.

p.a.v.

Ester Nørrelykke

Medarbejdere:

Svend Erling Andersen, Skrillinge	6441 1679
Karen Margrethe Christophersen, Kauslunde	6440 3003
Carl Jørgensen (Busser), tidl. Kauslunde	6441 1698
Gunnar Madsen, Kauslunde (formand)	6440 3066
Tove Mikkelsen, tidl. Svenstrup	6441 2660
Karen Munk, Kauslunde	6440 3100
Ester Nørrelykke, Skrillinge (arkivleder)	6441 2514
Gerda Rasmussen, Gamborg (kasserer)	6440 3232
Lisbeth og Jørgen Rasmussen, Gamborg	6440 3033